

Верховний
Суд

Актуальні питання застосування норм кримінального процесуального права: практика ВС

Світлана Яковлева,
суддя Верховного Суду

Початок досудового розслідування

З моменту внесення відповідним суб'єктом (слідчий, дізнавач, прокурор) відомостей до ЄРДР (невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення).

Стаття 214 КПК

Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до ЄРДР не допускається.

Виключення - проведення огляду місця події (відомості вносяться невідкладно після завершення огляду).

Постанова ВС у справі № 506/392/16-к (провадження № 51-815км22)

Початок досудового розслідування

- КПК не передбачає обов'язкової вимоги щодо дотримання правил підслідності при внесенні відомостей до ЄРДР.
- Стаття 214 КПК не містить вказівки і на можливість не вносити відомості, якщо кримінальне правопорушення не підслідне відповідному органу розслідування.

Постанови ККС у справі № 332/1189/18;
у справі № 454/2576/17

Початок досудового розслідування

Якщо відомості про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесені прокурором, він зобов'язаний протягом п'яти робочих днів з дня внесення таких відомостей з дотриманням правил підслідності передати наявні у нього матеріали до відповідного органу досудового розслідування та доручити проведення досудового розслідування.

Збирання доказів уповноваженими особами

У разі доручення Генеральним прокурором, керівником обласної прокуратури, їх першими заступниками та заступниками здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування без встановлення неефективності досудового розслідування органом досудового розслідування, визначеним ст. 216 КПК, зазначені уповноважені особи діятимуть поза межами своїх повноважень

Наслідком недотримання належної правової процедури як складового елемента принципу верховенства права є визнання доказів, отриманих у ході досудового розслідування недопустимими як таких, що зібрані (отримані) неуповноваженими особами з порушенням встановленого законом порядку

(постанова ОП ККС ВС від 24 травня 2021 у справі № 640/5023/19
постанова ВС від 10 червня 2021 року у справі № 532/1240/16-к)

Досудове розслідування під час воєнного стану. Застосування ст. 615 КПК

- Положення пунктів 1–5 ч. 1 ст. 615 КПК мають застосовуватись лише за наявності двох обов'язкових умов:
 - 1) введення воєнного стану;
 - 2) відсутність технічної/об'єктивної можливості вчинення відповідних процесуальних дій у загальному порядку.
- Положення п. 6 ч. 1, частин 2–14 ст. 615 КПК мають застосовуватись під час воєнного стану безвідносно до можливості уповноваженої особи діяти іншим чином.
- При цьому окремі з цих положень, передбачені п. 6 ч. 1, частинами 5–8, 10–13 ст. 615 КПК, містять додаткові процесуальні вимоги щодо їх застосування.

Застосування ст. 615 КПК

- У п 1 ч. 1 ст. 615 КПК передбачено можливість початку досудового розслідування без внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) шляхом винесення постанови про початок досудового розслідування.
- У кожному випадку застосування цієї норми КПК слід ретельно перевірити, що у дізнавача, слідчого, прокурора на момент початку досудового розслідування була відсутня технічна можливість доступу до ЄРДР.

Застосування положень ст. 615 КПК

- На час воєнного стану і за умови неможливості виконання слідчим суддею своїх повноважень законодавець надав право керівнику органу прокуратури здійснювати повноваження, передбачені статтями 140, 163, 164, 170, 173, 186, 187, 189, 190, 206, 219, 232 – 235, 245 – 248, 250 та 294 КПК, а також інші повноваження, визначені в п. 2 ч. 1 ст. 615 цього Кодексу.
- При цьому в п. 2 ч. 1 зазначеної статті передбачена передача процесуальних повноважень слідчого судді саме керівнику органу прокуратури, а не процесуальному керівнику в кримінальному провадженні.
- Право передати процесуальні повноваження слідчого судді керівнику органу прокуратури має надаватися лише на тих територіях, де через бойові дії або з інших об'єктивних причин (руйнування або пошкодження будівлі суду тощо) відсутня можливість здійснювати слідчим суддею своїх повноважень.

Оскарження дій (бездіяльності) керівника органу прокуратури

- Передбачено можливість оскарження рішень, дій чи бездіяльності керівника органу прокуратури, прийнятих або вчинених на виконання повноважень, визначених ч. 1 ст. 615 КПК, не тільки до суду, в межах територіальної юрисдикції якого закінчено досудове розслідування, але й до суду, в межах територіальної юрисдикції якого продовжено та закінчено досудове розслідування.
- Скарга на рішення, дії або бездіяльність керівника органу прокуратури, який здійснює повноваження відповідно до ч. 1 ст. 615 КПК, може бути подана до слідчого судді: 1) суду, у межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування; 2) суду, визначеного розпорядженням Голови Верховного Суду в порядку, передбаченому Законом України «Про судоустрій і статус суддів».
- Як правило, розгляд відповідних скарг може здійснюватися слідчим суддею до моменту закінчення досудового розслідування.

Особливості оскарження дій (бездіяльності) керівника органу прокуратури

- Всі рішення, дії або бездіяльність керівника органу прокуратури, вчинені на виконання повноважень слідчого судді, можуть бути оскаржені до слідчого судді.
- Разом з тим апеляційному оскарженню підлягають лише рішення слідчого судді, ухвалені за результатами перегляду рішень керівника органу прокуратури, передбачені ст. 309 КПК.

(ч. 4 ст. 615 КПК)

Строки оскарження

- Обраховуються відповідно до загальної норми, передбаченої ст. 304 КПК
- Становить 10 днів
- За відсутності можливості з об'єктивних причин подати скаргу в зазначений термін, така скарга подається невідкладно за наявності можливості, але не пізніше ніж через 15 днів після припинення чи скасування воєнного стану

(п. 5 ч. 1 ст. 615 КПК)

Продовження запобіжного заходу під час воєнного стану

- Продовження запобіжного заходу у виді тримання під вартою здійснюється на підставі закону та не може перевищувати двох місяців (частини 5 та 6 статті 615 КПК).
- Продовження запобіжного заходу більше, ніж на два місяці, на підставі закону без ухвали слідчого судді або суду потенційно може призвести до порушення ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.
- Таке продовження не підлягає оскарженню, оскільки здійснюється на підставі закону, а судові рішення з цього приводу не виносяться.
- Продовження тримання під вартою на підставі закону не може бути оскаржене в апеляційному порядку оскільки таке питання не є предметом апеляційного розгляду.

Ухвала ВС від 21 липня 2022 року у справі № 761/22125/19 (провадження № 51-1474ск20).

Територіальна підсудність кримінальних проваджень (до 25.08.2022 року)

Визначатися за судом, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться відповідний орган досудового розслідування, що здійснював досудове розслідування, та прокурором було затверджено обвинувальний акт, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності або клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Територіальна підсудність кримінальних проваджень (після 25.08.2022 року)

Обвинувальні акти, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності скеровуються та розглядаються **судами, у межах територіальної юрисдикції яких вчинено кримінальне правопорушення**, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя – судом, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що закінчив досудове розслідування, або іншим судом, визначеним у порядку, передбаченому законодавством.

(абз. 1 ч. 9 ст.615 КПК у чинній редакції)

Підсудність розгляду клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження

Відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 132 КПК клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

Аналогічні вимоги щодо подання відповідних клопотань також передбачені іншими статтями КПК, зокрема ч. 1 ст. 184, ч. 1 ст. 192, ч. 2 ст. 199, ч. 1 ст. 201 цього Кодексу.

У свою чергу відповідно до ч. 1 ст. 247 КПК розгляд клопотань, який віднесений згідно з положеннями цієї глави до повноважень слідчого судді, здійснюється слідчим суддею апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – слідчим суддею Вищого антикорупційного суду.

Строк досудового розслідування (ст. 219 КПК)

- Обчислюється з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР або винесення постанови про початок досудового розслідування у порядку, встановленому ст. 615 КПК до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.
- Чітко визначений законом строк ДР до дня повідомлення особі про підозру залежно від ступеню тяжкості злочину (ч. 2 ст. 219 КПК)
- Визначені законом строки закінчення ДР після повідомлення особі про підозру (ч. 3 ст. 219 КПК).
- Може бути продовжений (ч. 4 ст. 219 КПК).
- Строк ДР, що закінчився, поновленню не підлягає (ч. 5 ст. 294 КПК).

Закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч.1 ст. 284 КПК

- Якщо після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений статтею 219 КПК, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи.
- Якщо строк досудового розслідування, визначений статтею 219 КПК, закінчився та жодній особі не було повідомлено про підозру.

Строк ознайомлення з матеріалами досудового розслідування сторонами кримінального провадження в порядку, передбаченому ст. 290 КПК, не включається у строки досудового розслідування (ч. 5 ст. 219 КПК).

Доступ до матеріалів досудового розслідування

Якщо сторона захисту на власний розсуд скористалася своїм правом на доступ до матеріалів ДР та відмовилася від їх ознайомлення (отримання), а стороною обвинувачення з іншого боку здійснено всі дії передбачені ст. 290 КПК, то у такому разі підстави для визнання доказів недопустимими відсутні.

постанова ККС у справі № 461/1188/18

Оскільки обов'язок відкриття матеріалів за ст. 290 КПК може покладатися на потерпілого лише у випадках, передбачених КПК, за відсутності таких обставин невідкриття потерпілим доказів стороні захисту не зумовлює їх недопустимості.

постанова ККС у справі № 409/1841/18

Закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч.1 ст. 284 КПК

- повідомлення сторони захисту про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів після закінчення строку досудового розслідування має бути безпосередньо доведено до відома підозрюваного та його захисника та належним чином підтвержене.
- внесення прокурором відомостей до ЄРДР про завершення досудового розслідування або складання (оформлення) відповідного письмового повідомлення для сторони захисту не є початком строку ознайомлення з матеріалами, який відповідно до ч. 5 ст. 219 КПК України не включається до строків досудового розслідування
- звернення до суду з обвинувальним актом, який складено наступного дня після закінчення наданого стороні захисту строку для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування є підставою для закриття кримінального провадження

Постанови ККС у справі № 146/140/20;

у справі № 756/5995/20

у справі № 543/1309/19

Повідомлення про підозру

- Структурні елементи підозри, що формалізуються у повідомленні про підозру, мають повністю відтворюватися в обвинувальному акті.
- У випадку виникнення підстав для повідомлення особі про нову підозру або для зміни первинної підозри слідчий, прокурор зобов'язані вручити особі нове повідомлення про підозру з дотриманням вимог ст. 278 КПК.
- Якщо у повідомленні про підозру та обвинувальному акті не збігається виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, то це є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону.

постанова ККС у справі № 295/12923/19

Безпосередність дослідження доказів

Ст.23 КПК - суд досліджує докази безпосередньо. Не може бути визнано доказами відомості, що містяться в показаннях, речах та документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім випадків, передбачених КПК

Виходячи із принципу безпосередності дослідження доказів, апеляційний суд не вправі дати їм іншу оцінку, ніж ту, яку дав суд першої інстанції, якщо цих доказів не було досліджено при апеляційному перегляді вироку суду

(постанова Верховного Суду від 27 червня 2019 року у справі № 235/6552/15-к)

Оцінка доказів

- особистий **обшук** під виглядом **огляду** місця події (постанова ВС у справі №236/2029/16-к);
- проведення **огляду** місця події не за **місцем події** (постанова ВС у справі №127/12150/16-к);
- проведення поверхневої **перевірки особи** як превентивного поліцейського заходу, в результаті чого фактично здійснюється обшук особи (постанова ВС у справі № 758/13581/15-к);
- оцінка доказів, отриманих під час допиту учасників кримінального провадження (постанова ВС у справі № 675/423/17);
- показання підозрюваного обвинуваченого, надані під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу (постанова ВС у справі № 401/206/16-к);
- показання, надані слідчому судді потерпілим, за відсутності підстав передбачених ст. 225 КПК (постанова ВС у справі № 310/1098/18).

Верховний
Суд

Дякую за увагу!